

PROZA

Tone Perčič

Ljudje brez domišljije

I

Z obraza si je obrisala mrzel pot in se še enkrat obrnila proti vzhodu: posledica tega nenehnega obračanja je izguba orientacije, saj se ti zazdita tako vzhodna kot zahodna stran enaki zaradi prostranega horizonta, ki so ga brezupno nabadali pozabljeni topoli – znamenita drevesa, ki med cvetenjem tako lepo smetijo, da jih ljudje od vsega najraje vidijo posekana.

Toda tako je pač na vseh dolgočasnih železniških postajah, še posebno na tistih, ki so bile nekdanj namenjene pretovarjanju lesa, cementa in peska.

Vročina je za ta dan že dosegla najvišjo točko, zdaj se bo nekaj malega shladilo, do večera pa še malo bolj, si je mislila. In če ne prej, potem bodo ljudje prilezli na površje takrat, ob tisti uri. A prave razlike še ni bilo čutiti. Kot nekakšni rižki v vreli vodi so se ljudje razkropili in iskali kraje, kjer bi bilo lahko hladno, in mogoče jih prav zato ni bilo videti na peronu, ker so se umaknili v podhode pod progami. *A kaj nimajo takšnih misli ljudje, ki se tako navzamejo vtisa okolja, da se kar najmanj naprezajo, ko jih nič ne zavezuje k bistrim, hitrim mislim sredi povrevajočega dolgočasje, kjer čakajo, da se čim prej spravijo s scene, ki je tako opustela in samotna, da so ji ljudje samo v napoto?*

Vlak se je leno potegnil po železniški postaji, koder je vedno vlekel veter, pozimi počasen, leden severnik, ki je zobal obraz, poleti bežne kodrave sape, nedoumljive v svoji neulovljivosti. Nihče je ni posebej cenil, te

železniške postaje, na kateri so bile jasno vidne sledi mučnega vzdrževanja, zato se je sleherni klatil po bližnjih ulicah in od daleč prisluškoval razglasom po zvočniku, ki so monotono naznanjali zamude prihajajočih vlakov. Samo potihom so se lahko hahljali, kaj je bil temu vzrok. A tako vedro razpoloženo čakajočih ni bilo veliko, pač pa je bilo več tistih, ki so tiho negodovali v mislih in ugibali, koliko časa bodo še potrebovali, da se bodo prikazali iz meglene oddaljenosti. Vedno je bilo nekako napeto, nevzdržno, nekako tako kot med zavrženci, od katerih vsi obračajo pogled in si, priznavajoč svojo lastno sramoto, želijo, da se jim čim prej spravijo izpred oči, kajti na zahod je šel samo človek, ki je bil neke vrste odpadnik, bivši človek, ki se je hotel pospraviti iz rajskega vrta, potem ko je zavrgel toplo blaginjo in človeškost socialistične zibelke, da bi se podal v roke hladni in temačni prihodnosti. Vendar tako so se počutili že ljudje sami in obtožba njih samih je bila torej, po mnenju večine, na mestu.

Zdaj je po cevastem hodniku vagona zahrumela čreda nog, ki je nebrzdano opletala na vse strani in se neusmiljeno ruvala, trgala in ritala za prostor. Neslo jo je samodejno, kot bi jo nenadoma odplaval hudournik, ki nosi kamenje in izruvano drevje, med njimi pa tudi živi svet, ki ga je voda zalotila v spanju. Človek bi mislil, da so tik pred tem, da se bodo vsi podušili.

Ko je že kazalo, da bo reka, ki je nosila ljudi kot odpadna debla, počasi razgrebla in preorala sivkasto zelene vagone, se je nenadoma in brez vidnega vzroka ustavila, to je bilo ravno dovolj, da je Malka primerjala številko kupeja z vozovnice, ki se je še vedno krčevito oklepala s prsti, s tisto nad drsnimi vrati. Ta bo pravi, jo je prešinilo in že jo je navdalo olajšanje, podobno, kot ga pozna utapljaljoči človek, ki se, opletajoč z rokami, slučajno zaleti v vejo drevesa, ki rase nad vodno gladino. Potem je reka sunkovito butnila naprej in odvrгла naplavljenno telo, ki je udarilo ob vratni opaž z zvokom na ustih zamrle prošnje za vse druge, utapljaljoče se in še plavajoče.

Hitro je sedla, kot bi se bala, da ji spodmaknejo sedež. Gotovo, kaj pa je tukaj lahko gotovo, ko pa vse odnaša, zdaj veter, zdaj reka? In če slučajno še kje ostane kakšno posušeno listje, prebodeno od tiholazniških poti visoke divjadi v mraku, pride občasno še ogenj, da se pokrajina umiri in spet postane snažna in urejena.

Preden jo je zapustil spomin na tisto veliko skrb, *da ne bo nikoli prišla na cilj*, za katerega je zdaj mislila, da ga je brez dvoma dosegla že s tem,

ko ji je uspelo pribrcati na vlak, in preden se je je torej polastila tista sladka boleča utrujenost, o kateri poje sleherna sled njenega telesa, ki bi jo potem neumorno nagovarjala z zdravilnim spancem, se je nenadoma zavedela, kako jo z motnim pogledom povrevajočega ognja otipavajo vlažni prsti temnih oči, sicer nepremično slonečih za zavesno gubo ob vratih.

In to že nekaj časa!

Z rokami si je nagonsko pokrila prsi, kot bi bila pravkar kot Afroditina iz morske pene pri Pafosu prišla, in tako kot ona od sramežljivosti pogledala predse, v zelene morske valove poti, ki pomeni zanjo eno samo srečo. In odrešitev.

A jo je brž popustilo, kajti v njej se je prebudil spomin na butajočo reko, da jo je spet dušilo v grlu. Potrebna je bronasta moč, ki pa jo, ko je treba, človek vedno najde v tisti volji, ki jo poraja vdana ljubezen. To je neprekosljivo, čisto gorenje, ki sega do neba in še dalj, če je treba.

"Kaj pa to počnete, kaj pa je zdaj tole?" Beseda je prišla sama od sebe, kot izvir studenčnice po dežju, in tako je res, da je, in je bila, vedno najprej Beseda.

Zamišljeno se je pogledala in tipaje z očmi pomerila življenjski prostor, ki ji je bil dan v začasno uporabo. (So mar tiste živali, ki jih iz vzgajališč spustijo v divjino, bolj popadljive od tistih, ki se v tej divjini že skotijo? Mogoče, a mogoče je potrebno prav to, ta nepričakovani korak ali nenadni padec, za začetek, da se človek zave samega sebe. In ta, je mar takoj shodil, ko si je mojster obrisal glino z rok?)

Zdaj je bil pred njo fant, temne, zagorele polti, v ponošeni, lahki beli obleki. Za trenutek se ji je mogoče zazdelo, da je iz serža. *Takšni nikoli ne izginejo: umrejo, a se vedno znova rojevajo na grehih, ki jih v temni, kosmati, v kroglice zviti tihoti skotijo ljudje. Njihov nemi krik sega do neba, zato jih je treba preganjati in kaznovati, posekati, da ne kvarijo pogleda na dolge ulice, kjer ljudje vsak dan udomačujejo svojo svobodo, in če nanese, odganjajo predsodke vesti. Zato imajo de Chirica.*

Na prvi pogled se je zdelo, da bi neznanec lahko bil kar koli, samo ne Slovenec. Zaradi krhkosti, ki se je skrivala pod obleko, bi mu prej prisodili izvor iz kakšne sredozemske dežele, mogoče iz Španije ali Severne Afrike, če že ne iz kakšne arabske dežele. Na obrazu se mu je lahko razločilo nekaj osamljenih dlak, ki bi si jih lahko obril, a se mu očitno ni zdelo

potrebno. V očeh mu je zaigralo dobrohotno začudenje, njegove ustnice pa so pričale o tem, kako se zlahka zasmije. V rokah se je poigraval s kratko verigo, ki je bila namenjena za pasjo ovratnico dresiranih psov.

"Če nimate nič proti, zaklenila bi tale drsna vrata z verigo in s tem ..." Iz žepa je hitro potegnil žabico, najpreprostejšo visečo ključavnico, ki je bila tako kot svetleča veriga še povsem nova in naivno preprostega videza, kot bi jo izdelali pri tehničnem pouku v osnovni šoli. Da bi laže prepričal svojo nenadejano sopotnico, je vtaknil ključ, odklenil in zaklenil. In potem še enkrat. Mislil je, da bi to zadostovalo, da se ohladi.

"Ponoči kradejo po kupejih, a ne? Se mi je kar zdelo, da bi morala tudi na to misliti ..."

V krajih med Azijo, Afriko in Evropo, v tem medprostoru, nekakšnih vicah, so bili lopovi od nekdanj del narodnega blaga, tako kot ljudske pesmi. In predvsem, bili so bolj cenjeni kot njihovi tovariši drugje po svetu, saj so tu, v teh vaških skupnostih, veljali za inteligentne, uspešne svetovljane, ki veliko vedo in tvegajo in si trdo služijo kruh v neizprosni svetlu, ki tudi sam krade. Sicer bolj prikrito, a zato nič manj požrešno, s pomočjo legislative in parlamentarnih zasedanj.

"Ne," je rekel, se ozrl po hodniku, potem pa jo potegnil v kupe. "Vi imate tukaj svoje ležišče? Dobro, stopite vendar noter, kaj se obirate!" Zaprl je vrata in ji hlastno in strmo zašepetal v obraz: "Mene so že trikrat vrnili, zdaj me ne bodo več. Nikoli več in nikdar!" Obraz se mu je topil od znoja kot vosek na goreči sveči.

"Nimate garantnega pisma?"

"Kakšno garantno pismo neki. Na šverc. Kdo pa nam bo dal garantno pismo, nam ubežnikom." Usta so se mu potegnili v nasmeh – iz njih se je skotalila težka preležana sapa, z zadahom mnogih pokajenih cigaret.

"No, meni je vseeno, vi pa kakor hočete. Samo upam, da vam bo uspelo. Lahko vam pomagam, če bi rabili kakšno pomoč."

"Ne, ni treba. Zvečer bova zaklenila s tole verigo in to je vse. Boste videli." Potežkal jo je v rokah in se zazrl v njen radovedni obraz, nato jo je urno spustil v žep, kot kakšno udomačeno veverico.

Kot bi se ga hoteli znebiti, tako nekako kot kakšne kužne vzhodne vojske ali epidemije, vsekakor, zaradi zamude ni imel vlak kaj odlašati.

Neumen in pisan, kot je bil, je bil še najbolj podoben kakšnemu noro zloženemu cirkusu, ki se klati po tuji deželi.

Potegnil je proti Trstu, najprej proti tržaški cesti, proti tistemu ruševju, ki raste na Barju in naprej proti nič manj opusteli notranjski krajini, z osamljeno posejanim grmičevjem in občasno poplavljenimi planotami, kjer je rastlo šibje in sem in tja kakšen osamelec.

Mladi mož se je sprostil in si obrisal roke v hlače. Nikogar drugega ni bilo v kupeju, razen njiju dveh.

"Kam greste? Do Pariza, tako kot jaz, ali samo do Milana?" je vprašal.

Ker ni takoj dobil odgovora, je dodal: "Nekaj jih je pogumnih, čeprav je podzemlje strašno, v Milanu. Redkim uspe priti do pravega denarja ... Naše izkoriščajo, in če katera pobegne domov, jo poiščejo in privedejo nazaj. Najdejo jo, pa če se skriva v najzakotnejšo bosansko vas. No, če vam je prav, meni je ime Fikret. Rekel sem vam, da grem v Pariz. To je vsa resnica."

"Malka, me veseli," je padlo od nje, kajti mediteransko tveganje hitro prebudi tisto pozabljeno čustvo svobode, ki človeka vrne v brezskrbno nedolžnost njegovega otroštva, na začetek stvarjenja samega, s katerim je povezan duh po mleku in dolgimi sanjami, zavitimi v toplo vato poletnih sap.

"In kako je bilo potem s tistim vračanjem?"

"Nič posebnega. Jugoslovani rabimo garantno pismo. Snamejo te z vlaka in potem greš nazaj. To je vse. Tokrat me ne bodo vrnili."

"Kje pa imate pasoš?"

"Tukaj. Lahko ga oddate sprevodniku, ampak jaz jim ne zaupam. Celo denar kradejo. Ko zaspite, vas s plinom omamijo in vas oberejo. Ti so največji lopovi. Imajo popoln nadzor. Oni so gospodarji."

"Mene je vprašal, ali mu oddam pasoš, pa mu ga nisem."

"Ne bo vam dal garancije. Vsi kradejo. Lahko ga proda. Vse, kar se ukrade, se takoj proda. To si lahko mislite."

"Vi ste pa korajžen. Držim pesti za vas."

Pravzaprav pa je podrobnosti niso zanimala, saj je bila prepričana, da človek sanja. Malenkost za policijo, ki ne mara klatežev in samo čaka, da jih odstrani iz svoje bližine. Gledala je skozi okno, kako pokrajina izginja

in z njo počasen svet nezanimivih predmetov. Nihče ne ve jasno povedati, kaj je tista bistvena ločnica med zahodnim in vzhodnim svetom. Zdi se, da je ni ali pa je samo navidezna in prav ta varljivost je najbolj zagonetna: Zakaj se jasneje ne razkriva, da bi odkrili njeno bistvenost? Mogoče je le v tem, da je v vzhodnem svetu bistveno manj imen in se zato stvari tako nemirno potikajo zdaj sem, zdaj tja, iščoč svoje pravo mesto, svoj mir: nikoli niso bile imenovane, zato so tudi danes gole, brezimne, brez biografije in zatorej nevidne za topografijo. Brez krsta, a tudi brez jasno zapovedanega civilizacijskega ateizma begajo sem in tja, kamor jih pač odrine neka nuja, če jih ne zadega kak podeželski samodržec. Na zahodu pa ima vsak kamen točno znano preteklost in ve se datum, kdaj ga je ta in ta mojster odklal s kakšne znamenite pečine, kdaj ga je kak vojvoda Valentino podrl, ko je mesece dolgo oblegal uporno mesto, in kdaj spet ukradel kak predrzni Malatesta, da bi si z njim okrasil svojo grobnico ... Svet brez imen je slej ko prej svet brez konvencij, brez človeka, ki bi ga vzpostavljajal ...

"Hej! Gospodična! Zbudite se!"

"Kaj! Saj nisem spala!"

"Me nič ne briga! Niste me slišali. Prosim, če greste za nekaj časa v sosednji kupe."

"Zakaj pa?"

"Carinska kontrola. Za prijavit?"

"Že zdaj? Saj smo šele sredi Barja."

"To ni vaša stvar. Mi vas lahko kontroliramo celo pot, do meje. Nam verjamete?"

"Seveda vam verjamem. Ampak jaz vseeno nimam nič za prijavit."

"Saj ne gre za vas. Vam je bil namenjen samo prisrčen pozdrav."

Pomignil je z glavo proti sopotniku: "Z njim bi bili radi na samem. Stara stvar. Nič hudega ne bo. No, gremo."

Pogledala ga je: fant ni kazal nobenega strahu, nikakršne zaskrbljenosti, ampak je še naprej sedel ob oknu v nekakšni malomarni zavrženosti, kot da se ga ta pogovor ne tiče.

Carinik jo je s slabo prikritim drhtenjem prijel za nadlaht in jo nestrpnopospremil do sosednjega kupeja, kjer je sedelo nekaj ljudi: "Samo za nekaj

trenutkov jo pustimo, to gospodično, med vami, potem pa jo vzamemo nazaj. Prav?"

Ne da bi čakal njihove privolitve, jo je porinil med ljudi in zaprl vrata. Šele zdaj je skozi steklo videla, da za carinikom ves čas ubogljivo kot njegova senca hodi majhen, debel človek v modrem pajacu. V eni roki je imel kladivo in izvijač, v drugi pa ključ. Očitno nekakšen mehanik.

Ljudje so se sprva nagonsko stisnili, potem pa diskretno umikali, kot bi mednje nekdo zabrisal smeti.

Za te pa vemo, da dajo mir, ko jih spet pometemo na kup.

"Sem sedite," se je prijazno ponudila gospa z očali. "Če nimate nič proti, bi vam moj sin prebral nekaj iz časopisa. Veste, tako rad bere, pa šele zdaj se je naučil. Še ne hodi v šolo."

Malka je gledala predse in čutila toplo otipavanje pogledov na svojem telesu. *Ženska! Takoj jo ocenijo, pretipajo skozi obleko moški pogledi, ženski pa so bolj zadržani, pretanjeni in dosledni, in vsak dotik dvakrat stehtajo. Ta konkurenčna bitka je bolj tiha, zato pa toliko bolj srdita.*

Vlak je enakomerno udarjal.

Ozrla se je po obrazih in brez besed prosila za otroka, ali mu dovolijo bralni nastop. Od kod da ona prosi za druge? In to neznane ljudi! Kot da bi njeno vsiljevanje in nerodnost, ki je nastala, sprožila plaz, ki ga je zdaj ona dolžna ustaviti. A zahteva je bila vendar zanemarljivo neznatna v primerjavi s tolerantnostjo, ki jo tako dolga pot zahteva od ljudi. Nihče ji ni vidno oporekal, ne mož srednjih let z očali, ki je negibnega in radovednega obraza sedel nasproti Malke in mamice s sinčkom, ne starejša gospa v kotu, s staromodnim klobukom na glavi, ki ga je krasila orumenela čipka.

"No, kaj nam boš pa lepega prebral?" se je suho sklonil k fantku gospod.

"Šele dobro se je naučil brati. Zdaj pa še vsega ne razume. Potem mu moram stvari razložiti," je hitela mamica s tankim nosom, ki jo je otrokovo branje očitno zabavalo.

"Kaj pa bereš? A *Ostržka*?" je rekla Malka.

"Ne! Kje pa! Kar časopis bere. Delo."

"Ta bo pa gotovo politik," je rekla stara gospa v klobuku. "Vsi so tako zgodaj začeli. Tudi Tito."

"Kdo bi to vedel, ampak škoduje gotovo ne," je rekel gospod.

Otrok je vzel časopis in začel brati. Besede so se s pravilnimi poudarki ujemale v sporočilo, kot bi ga bral učitelj: "Znanstveniki na zahodu ugotavljajo, da imajo ljudje vse manj domišljije. Do teh izsledkov pravzaprav niso prišli psihologi, ki bi preučevali obnašanje ljudi, pač pa tržni raziskovalci, ki so analizirali stalno pojemajočo prodajo knjig. Rezultati so prav presenetljivi in mnogi krivijo televizijo in moderne elektronske medije, ki naj bi izčrpavali ustvarjalno domišljijo zahodnih ljudi, od katerih se vedno bolj zahteva predvidljivost in pogojna refleksnost, kar gre pripisati naraščajoči avtomatizaciji in robotizaciji avtomobilske in predelovalne industrije. Ta zagotavlja varnost, a tudi nikakršne svobode v kreiranju. In kar je najslabše, tako se povečuje depresivnost – to sicer še ni neovrgljivo dokazano – s tem pa tudi nagnjenost k samomorilnosti. Če bo šlo tako naprej, potem bo zahodni svet kmalu končal kot kakšna snažna zloženka, v kateri se ne bo več dalo ločiti ljudi od predmetov."

"Bravo, fantič! Iz tebe pa še nekaj bo!" se mu je hladno podobrikal gospod.

"Politik! Saj sem vam rekla, Tito je že kot predšolski otrok .." je hitela starejša gospa.

"Ampak, saj je dosti en Tito, kajne?" je rekla mamica.

"Mami, kaj sem prebral?" se je oglasil sinko.

"Nekaj o enih fantkih."

"Ne, niso bili fantki. Jaz nisem nič razumel. Daj, povej!"

Odrasli so se spogledali med seboj, ali bi mu mogoče kdo izmed njih znal povedati, kaj je prebral.

"Ta zahod mora biti pošasten. Kakšne vse bolezni se pojavljajo tam. Najprej rak, zdaj pa še depresije," je rekla starejša gospa.

"Ljudje bi morali na kmete," je rekla Malka.

"Pa še kaj! Na kmete! Mlada gospa, vi se hecate," je oporekala starejša gospa v klobuku. "S kmeti ne pridemo nikamor. Ti skrbijo le zase in za svoj mir. Drugje so kmetje naredili revolucijo. Francosko revolucijo so naredili kmetje."

"Ta je pa debela, gospa. Francoska je bila vendar buržoazna," je ugovarjala mamica.

"To je res, ampak to še nič ne pove o vsebini. Sploh pa ne o vzrokih. Začela se je na kmetih, na podeželju. Ljudje so bili stisnjeni z davki, saj veste, klasičen primer. Državna blagajna pa prazna."

"Mami, kaj je to kmet?"

"To je en striček. Takšen, ki ima konjička."

"Jaz imam tudi konjička. A sem potem jaz tudi kmet?"

"Tvoj konjiček je lesen. Igračka je. Kmet ima pravega konjička."

"Mami, a mi boš kupila pravega konjička, da bom kmet?"

"Bom."

"Zdaj so traktorji zamenjali konjičke," se je vmešala Malka. "Saj poznaš traktorje?"

Fantek je gledal z velikimi očmi. "Traktor ..." je rekel, "spomnim se, ja, da sem nekje to prebral. Trak-tor."

"Vidiš, ko boš velik, boš lahko traktorist. To je imeniten poklic. Vsa polja obležeš, polno prikolico trave lahko pelješ ..." je rekel mož z očali.

"Kaj traktorist, dajte no! Poglejte ga, kako je brihten. Še v šolo ne hodi, pa že zna brati. Politik bo, politik! Revolucionar!" se je oglasila gospa s klobukom.

"Politik pa že ne bo," se je uprla mamica. "Saj jih ne rabimo, saj jih imamo vendar dovolj, kajne," je pomignila gospodu, ki je sedel nasproti njej. "Pa še revolucionar, kaj!" je dodala. "Me kar zona spreleti. Samo poslušajte, kako zarohni ta beseda, ko jo spregovoriš: rrrrevolucionarr. Kakor bi dražili kakšnega velikega psa. In to naj bo moj sin!"

"Mami, jaz bi bil revolucionar! Kaj je to, revolucionar, mami?"

"Bolje je biti traktorist, da veš. Stoprocentno bolje."

"Kaj pa imate proti revolucionarjem, gospa?" je hladno spregovoril mož z očali.

"Nič nimam proti, samo moj sin to že ne bo. Boste rekli, da revolucionarje še rabijo."

"Revolucija še traja, haha," je rekla starka.

"A francoska?" je rekla Malka.

"Tudi francoska. Vsaka revolucija še traja. Ko se enkrat začne, potem samo še traja. Ruska, francoska, kitajska, slovenska, če hočete," je rekla stara gospa s klobukom. "Vzemite samo vse žrtve. Če smo že ravno pri tem, teh ni nikoli dovolj, ker boste vedno našli koga, ki nič ali premalo

verjame v socializem. Tak človek je potencialni saboter in tega se niti sam dobro ne zaveda. Šele drugi mu morajo to razložiti. Ker pa te učne ure predolgo trajajo in to povečuje stroške, ga ponavadi ubijejo. S tem ustvarijo velik prihranek: rabijo manj paznikov po zaporih, odprejo novo delovno mesto in se znebijo saboterjev, ki onemogočajo revolucionarno blagostanje. Ti saboterji namreč zavirajo rast blaginje tako kot koloradski hrošči rast krompirja."

"Vi pa imate domišljijo!" je vzkliknila mamica.

"Domišljija je doma na vzhodu, a ne! Haha! Kdo bi tem časopisom verjel. To je ena sama velika laž. Zdaj še recite to, da revolucijo lahko izpeljejo le tisti narodi in tisti ljudje, ki imajo domišljijo, haha."

"Kakopak! Ne morete govoriti proti sebi," se je oglasil gospod v sivi obleki z očali. Njegovi lasje so bili vzorno počesani nazaj, njegove hlače so bile zlikane na rob, njegov suknjič je dajal videz urejenega gospoda s statusom, bodisi ravnatelja ali advokata. "Ste bili morda sami kje udeleženi, pri kakšnem čiščenju, da znate tako dobro pojasniti delovanje revolucionarnega mehanizma? Ali ste morda s kakšnega inštituta, seveda protikomunističnega?"

Dama s klobukom se je sklonila in s posebnim poudarkom rekla: "Ne vem, kdo ste vi, gospod, ampak me tudi ne zanima. Eno stvar pa vem zagotovo: z revolucijo so imeli skozi zgodovino prav vsi enake probleme, še prej, preden so jo tako poimenovali. Prav vsi. Zdaj si jih lahko naštejete, kakor vam je všeč, od Asurbanipalov, Ramzesov, Cezarjev, Oktavijanov, Atil in Džingiskanov, Robespierrov in Stalinov. Osnovni problem tem lumpom pomeni nedosegljivost transcendence: oni bi želeli prestaviti nebo na zemljo, a se kaj takega ne da. Seveda, povedati je treba, da je vse njihovo početje bilo usmerjeno k zagotavljanju preživetja njihovega ega. Ljudje niso pomembni, to so laži. Zgodovina je pri tem samo pomagalo dnevni politiki. To bi brž videli, ko bi prebrali učbenike iz različnih obdobj. Dulce et decor pro patria mori! Tudi Nemci so tako umirali. Tudi Japonci. Vsi za domovino. Ampak problem vsem tem velikim voditeljem, ki so zavzeli strašna ozemlja, zapretili s strašno apokalipso, je ena sama stvar in v tem pogledu se je Džingiskan ponižal tako, da je od svojih smrtnih sovražnikov Kitajcev vzel znamenitega strokovnjaka, ki naj bi mu pomagal pri reševanju edine stvari, ki ga je še težila: čeprav je osvojil ozemlja strašanskih

razsežnosti, da so ga poznali od Jadrana, od obal Indijskega oceana, do Pekinga, bi zdaj rad postal nesmrten. Tukaj, pri tem kamnu pa se konča vsaka revolucija. Vsi ti veliki ljudje, ti veliki osvajalci ali revolucionarji ali kakor že hočete, vsi ti mislijo, da bodo postali nesmrtni, tako ali drugače. Prepričani so, da jim bogovi delajo krivice, ko jih opominjajo z zadnjo uro – in jim pretijo. Vse neznansko kopičenje bogastva, dragocenosti, ljudi in ozemlja naj bi prispevalo k temu, da bi se tak človek pravzaprav rešil edine skrbi, ki pa ga kapitalno teži: da bi postal nesmrten. To je jedro problema. Želja teh ljudi po nesmrtnosti. Temu žrtvujejo ves čas, vse svoje življenje in seveda milijone ljudi, Samarkande in Taškente, ki jih požgejo in tako naprej."

"A je tudi Tito tak?" vpraša Malka.

"Tudi. Tudi on misli, da mu ne bo treba umreti. Ves svet mu je na dlani, vse, česar si zaželi. Leteti z najhitrejšim avionom. Jesti najboljše jedi. To je pri vsem razkošju prava malenkost. Na Brdu ena kuharica pripravlja zanj samo žgance, druga, hkrati, samo dunajske zrezke, tretja samo pariške zrezke, četrta samo naravne zrezke, peta verjetno kakšno posebno štajersko juho s knedlički in potem ... potem pa čakajo in čakajo, pa spet – čakajo in čakajo ... da bodo videle. Toda ne vidijo takoj, kajti to čakanje lahko traja do poznih ur. Maršal se je pač nekje zadržal, kajne, veseljak, nekje na poti pač. Seveda zdaj vsaka, ko je skuhala svojo rihto, še ob njej dežura: oblečene v sterilna bela oblačila čakajo pri štedilnikih, da se bo najdražji gost, tovariš Tito, pripeljal in jih uslišal. Vse je prignano do skrajnosti, do orgazma, si mislite, vse se samo še stopnjuje, odgovorni postajajo nestrpni in zahtevajo red in disciplino. Nihče ne sme popustiti. Sploh pa ne sme cikniti niti trohica slabe volje, kaj šele bežen namig, da bi kdo izgubljal živce. In potem ... potem se svečani gost končno le pripelje na svoj dvor in srca čakajočih se podžgana z adrenalinom poženejo v dir. Zdaj livrirani varnostniki – rutinsko, seveda, z nasmehom na ustnicah – pregledajo in poskusijo, ali ni slučajno komu – kljub izrednim varnostnim ukrepom – uspelo natresti v jed kakšnega strupa. Ti vdani stražarji seveda vedo, da je svet prepoln podgan, ker globoko v petah njihove podzavesti tudi tiči ena dolgorepa in kosmata podgana, z ostrimi zobmi in dolgim tankim in ozkim jezikom, ki jim ponoči hodi lizat podplate in jih nagovarja, naj izdajo svojega gospodarja. Misel na te sanje jih preganja in jih navdaja

z jezo, ki jo preženejo tako, da se potem zlahka znesejo nad razrednim sovražnikom. Tako krepijo svojo lojalnost in vzdržujejo zdravo zvestobo do najdražjega. Tega podganjega šepeta pa seveda ne zaupajo nikomur, jasno. No, in nato pride na vrsto veliki infant, ki ga imajo vsi tako radi: mali, debeli, do nebes razvajeni in čaščeni angelski put, ki sicer lahko kriči, kadar si le poželi, zmerja in žali, da potem vse beži, joče in tarna, in še bolj se ga boji. A zdaj se ta nežna deviška kožica drhteče približa izbranim in razstavljenim jedem, pripravljenim samo njemu v čast, s srebrnim priborom in vezenimi prti, ob slavnostni razsvetljavi zlatih lestencev ... in napetost narašča, si mislite, napetost narašča in narašča, da že vse kipi in v ušesih poka in potem ... potem pritrese žličico z malo goveje juhe k nežnim ustecem, nato ... seveda, to je bil znak – vse počí v deliriju! Vsesplošno navdušenje in rajanje se lahko začneta! Kuharice kričijo, skačejo, norijo, kajti bile so uslišane, tako rekoč oplojene v podrhtevajočem pričakovanju, hrepenenju in hotenju, in orgazem je torej uspel. Objemajo se, solze krokodilje točijo od veselja in se druga drugi na rami jočejo. Kakšno seveda obide slabost in se ji zamegli ali zatemni pred očmi, a večina se jih le ganljivo tolaži in kriči, pokusil je, moje je pokusil, moje je zajel z žlico. Put, mali in debeli, prede, gode, godrnja, sem ter tja le malo poflacka, porije z žlico, odriva z vilico. Kaj je spodaj, to ga bolj zanima. Potem se mu posveti: Saj niti lačen nisem. Zastane mu grižljaj. Večerja? Kako pa to? Spomni se, da sploh ni lačen! Kdo pa si je drznil in mu zdaj pred nos pripeljal te vozičke? Kar zasmrdi mu vse naenkrat v nos! In ker mu livrirani žrebci znajo brati z obraza, hitro poskočijo, samo da si začne odkašljevati, in že odpeljejo jedi izbrane v kuhinjsko zakulisje. Tokrat so jo še srečno odnesli, saj bi jim lahko – tako kot zadnjič – spet zmetal vse po tleh ..."

"Na, zdaj pa že nakladate. Ne boste rekli, da je pri nas Hollywood," je godrnjal gospod.

"Domišljijo pa imate, to je pa res. Česa vse si ljudje ne izmislijo!" je pripomnila mama z otrokom.

"Traktor so si tudi izmislili, a ne, mami?" je poskočil sinko.

"Pa kaj to! Česa vse človek ne sliši! Pravljičice barona von Münchhausna ..., " je godrnjala zase mama.

"No, kaj pa si recimo vi mislite o takem govorjenju?" se je mož v sivem živahno obrnil k Malki.

"O kakšnem govorjenju?" se je zdrznila.

"No, o tem recimo, kar smo pravkar slišali. Saj ste slišali, a ne?"

"A o Titu?"

"Ja, o Titu, pa vse to ..."

"Ne vem, kaj naj rečem. Tako nenavadno se mi zdi, da bi si komaj mislila, da bi bilo lahko res. Saj ni ... No, v šoli nas tako že niso učili in rekla bi, da ... nasploh nisem preveč prepričana, ali je treba o tem kaj dosti misliti. Saj lahko misliš na kaj ... na kaj drugega, če smo že ravno pri tem. Ali pa sploh na nič."

"No, ampak vseeno, recimo o ..." je silil gospod, ki je očitno hotel pridobiti kakšnega zaveznika. Pri tem si je pomagal z rokami in jih vrtel v zapestjih, kot bi hotel pospeševati ali vsaj otipati okrogolino.

"O, o čem, prosim ..."

"O žgancih, o zrezkih, ki naj bi se kuhali za Tita. Vsaj te pa verjetno osebno poznate, s krožnika, če že Tita ne."

"A o zrezkih? No, to že ne more biti res. Gospa ima domišljijo in s svojim govorjenjem samo potrjuje, kakšno prednost imamo pred zahodom. Ta zahod ..."

"... nima takih predsednikov, kot jih imamo mi," se je vmešala gospa s klobukom. "Povem vam, človeku se obrača želodec. Vse vem, videla sem na Brdu. Sobarice čistijo maršalov pribor, da so vse mutaste, najmanjše trohice prahu ne smejo najti v njegovi kinodvorani, posteljno perilo se pere in lika, vse mora biti zloženo kot v škatlici, vsi morajo biti nasmejani, to je res pravljica, prav kot bi nebo sedlo na zemljo."

"Že, ampak nesmrtnost. Ta bi bila pa res neverjetna," je jecljala Malka. "Ste že srečali koga, ki bi vam verjel kaj takega?"

"Ne poznate ljudi, gospodična. Kaj mislite, da ti poklicni revolucionarji nimajo domišljije? Ali mislite, da Tito verjame v socializem, v bratstvo in enotnost? Ta je šele debela! On niti za trenutek nikoli ni verjel v kaj takega. To bi si očital, tako vero, in jo imel za šibkost, osebnostno hibo. Naročil pa je svojim propagandistom, naj druge prepričajo, kako on to veruje. Mislim, da se na samem valja od smeha, ko se spomni, kako si

vsi njegovi podložniki mislijo, da je on dober človek, ki verjame v ljubezen do bližnjega, bratstvo in enotnost ..."

"Kaj zaboga počnejo cariniki toliko časa," se je spomnila Malka in si mrmrala, "jaz bi šla ven ..."

"No, kaj si mislite?" je drezal vanjo gospod.

"Briga me. Raje mislim na ..."

"Na traktorje!" je vzkliknil fantek.

"Na traktorje in traktoriste, tako je!"

"Vi ste zaljubljeni, to je neumnost! Boste že videli, kako vas bodo užugali!" je nadaljevala neumorna gospa s klobukom.

"Človek težko živi, če vas dolgo posluša," je dodala mamica otroka.

"Zaradi mene? Dajte no! Mislite si, da ste nepomembna para nekje na potepu po tem svetu – da bi jo laže odnesli, da se ne bi soočili – a v tem je vaša temeljna napaka: tako si le vi mislite o sebi, in mislite si predvsem zato, ker slutite, da je bolje za vas, da si tako mislite o sebi. Drugo pa je, kaj si oblast misli o vas. Če boste še naprej tako po božje ravnodušni, vas bodo vrgli v mlin in zmleli, potem pa znova sestavili skupaj. Njihovo mnenje je pač takšno, da revolucijo slabijo tudi ravnodušni ljudje. Premalo ognja imate in prelahko jemljete te pretkane gospodarje duš. To se vam bo še maščevalo."

"Jaz tega socializma ne maram, da vam kar odkrito povem," se je razjezila Malka. "Vse so nam pobrali, a je v redu. Oče se je zapil in potem ..."

"Kaj se ve, zakaj se je vaš oče zapil. Zdaj bo že vsak pijanček trdil, da se je zaradi oblasti, socializma in drugih stvari."

"Ne boste rekli," se je spet uporna oglasila gospa s klobukom, "da ljudje pijejo, ker je zemlja okrogla."

"Nekateri mogoče tudi zato, kaj vem," je odvrnil gospod.

"Sicer pa že tako ne vemo, ali je ali ni okrogla. Mogoče je pa plošča, kot so včasih trdili. S ploščo bi mnogi bolje shajali."

"Mogoče in prav zato, ker ni okrogla, spet drugi pijejo."

"Boste rekli, da je vsak razlog dober, samo da se pije."

"Tako je."

"No, potem je tudi res, da nekateri pijejo brez razloga, drugi pa z razlogom. Bodimo torej strpni vsaj glede tega in priznajmo, da je mogoče

in eno in drugo," je modrovala gospa. "Samo ljudje imajo pravico, da jim dajo mir."

"To pa ne," se je oglasila Malka. "Nihče ne bo imel miru, dokler bo ta oblast. Po domovih hodijo, posodo prevračajo iz omar in iščejo križarje. Verjetno še zmeraj."

"Od kod pa vi veste za križarje?"

"Moj brat je bil pri križarjih. Rekli so nam: ti capini, ki prihajajo v varstvu noči čez mejo, ti so križarji. Ne bo jim uspelo. Vse jih bomo polovili, vse pobili. Lovili so ga s psi, a jim je vedno ušel. Čakali so ga v seniku, sosed je izdajal, prečitali smo ga. K nam se je hodil gret. Vsakdo danes izdaja."

Ozrla se je po obrazih, na katerih je prvič opazila nekakšno napetost, ki je bila posledica zadrege, v katero je prisiljen sogovornik, če mu pokažeš, da lahko računaš tudi z njegovimi hipotetičnimi nameni.

"Dobro," je pretrgal tišino gospod v sivem, "meni je zelo zanimivo, da sta tako pogumni, vedve, ob dejstvu, da naj bi bila deželna en sam razvraten pekel, kjer vlada peklena kontrola režima, ki sumljive ljudi, ki so premalo zagreti, meče v nekakšen mlin, ki jih zdrobi, da bi jih potem znova zlepili skupaj. Zelo zanimivo. Jaz namreč nisem tega mnenja. Malo reda namreč ne škodi in če bi ga bilo še več, bi ga bilo še vedno premalo. Če mene vprašate, bi vam priporočil malo več previdnosti, saj bi bil recimo izdajalec lahko kar jaz, kajne? V sosednjem kupeju pa imamo uradno osebo, mar ne?"

"Carinika mislite? To še ni miličnik," je rekla Malka.

"Haha!" se je vzradostil gospod v sivem, "vi pa ste naivna oseba. On je rekel, da je carinik. Kaj pa je v resnici, pa še ne vemo. Če bom oblekel belo haljo, me boste torej brž imeli za zdravnika. In če črno, pa za duhovnika. Mogoče sem pa jaz carinik, pa sem mu posodil uniformo samo za predstavo v sosednjem kupeju. Saj ste rekli, da je pri nas vse mogoče. Ne vidite, v kakšna protislovja prihajate. Po eni strani nevarnosti pri nas kar štrlijo, po drugi strani pa čakate kot kakšne branjevke, ki jih bodo zaradi dolgih jezikov vrgli v zakotno ječo brez vsakega sojenja. Mar ne boste rekle, da je to skregano z zdravo pametjo?" je rekel gospod.

"Z zdravo pametjo že, je pa v tem veliko korajže, to pa le priznajte. Vaše besede govorijo o previdnosti, ki meji na strahopetnost. Bolje mrtev človek kot pa snažna zloženska, kaj ni tako pisalo."

"Gospa, pomirite se. Kaj vse piše. Malo prej ste rekli, da ne verjamate našim časopisom. Spet prihajate v nasprotje sami sebi," se je spretno ubranil gospod. "Sicer se pa čudim, da imajo tako ekstremne in nazadnjaške ideje ravno naše ženske. Tudi to je huda kontradikcija. Ženska je že po naravi tista, ki skrbi za življenje in potomstvo celo nekaj bolj kot moški, zato je bolj nagnjena do kompromisarstva s preživetvenimi programi. Ve pa bi svoj zarod pognale v prepad, ker je tu nekakšen moloh, ki naj bi drobil ljudi. Za zdaj se še vedno brezskrbno vozite v vlaku in nikogar ni, ki bi vam pihal v vrat!"

V tistem se nenadoma odprejo vrata in prikaže se podoba carinika z našitki, obroбами in nekakšnimi značkam podobnimi odlikovanji, ki nekako nedoločno zahteva: "Zdaj je čas, da se lahko vrnete," in zabriše vrata kupeja nazaj, brez pozdrava, očitno v pozabi tistih tisoč ali nekaj tisoč primerov na dan, ki mu vsak večer odpadejo iz spomina kot drevesna skorja s tisočletnega hrasta.

Potniki so se zazrli v Malko, ki je vstala in si popravila krilo. Ni bila povsem prepričana, ali je korak, ki ga bo storila, pravi.

"Pa saj vas nihče ne sili," se je zasmejala gospa s klobukom, ki je opazila njeno oklevanje, in se močno nagnila naprej, da je Malka razločno videla ojeklenel naguban obaz, s prepletom tisočernih plitvih, a izrazitih gubic, in z zanesljivim nasmehom, kot ga lahko vidiš le na fotografijah starih, izkušenih politikov, recimo Harryja Trumana. "Ostanite tukaj in mi delajte družbo, da ne rečem, da mi je drago, če lahko srečam svobodnega človeka, ki se ne pusti povoziti krdelu podrepnikov, kot jih tu vzorno in dostojno predstavlja tale elegantni gospod." Pri tem je z malomarno boječo kretnjo pokazala na sivolasega gospoda, ki je mirno sedel, kot bi ga nekdo zložil in sestavil ter mu naročil, naj počaka.

Malka je začutila, da se ji bo vsak čas zelo mudilo. Zdaj šele jo je nekaj dvignilo, nekakšen nagon, ki zveni samo enkrat, a takrat močno: zazdelo se ji je, da pozneje tega ne bo več zmogla, da ne bo več prave priložnosti, ki se zdaj ponuja tako rekoč zastonj, z besedami carinika, ki je bil omenjen kot uradna beseda. In če se samo spomni, da je že hotela

pred nekaj trenutki iz tega kužnega ozračja, na katero bi najraje pozabila, potem je varneje in mnogo mnogo varneje, če se lepo poslovi.

Vlak je bežal po ravnici, podobni nekakšni Slavoniji.

Spomnila se je tega, da bi bila pravzaprav rada sama, da bi lahko v miru mislila nanj. Kako je nihče ne vpraša, kako ji je pri duši, kako je njemu ... Ljudje so tako nadležni s svojimi jeziki, grožnjami in nasiljem ... Zdaj ... tukaj, na hodniku, pa tudi ne more ostati. Če ne kadi. Sicer jo bo vsak vprašal, zakaj ne gre v kupe, če je tam prostor. Svoj prostor si mora poiskati ... pod soncem. Počasi je odprla vrata kupeja, kjer je mladenič v beli obleki iz serža še naprej malomarno, nekako odpadlo sedel ob oknu, tako kot v trenutku, ko je vstopil carinik.

"Hej! Kaj so pa toliko časa počeli tukaj?" je utrujeno vprašala.

"Nič posebnega."

"S teboj?"

"Z menoj nič. Pokazal sem jim pasoš in povedal, kam grem."

"Kaj pa si jim rekel?"

"V Trst. Saj ni sprevodnik, da bi pregledoval vozne karte."

"Saj res. Kaj pa jih briga," je samo sebe mirila Malka.

"Splezali so pod strop in potem je mehanik odprl loputo na stropu. Tisto tam, vidiš. Tam skozi se pride na podstreho tega vagona. Čisto lahko se odpre, nisem vedel."

"Zakaj pa?"

"Kaj vem. Ven je potegnil kakšnih trideset kavbojk, ki jih je verjetno kdo poskusil prešvercati, pa mu jih ni uspelo pravočasno izvleči. Ali pa je pozabil nanje."

"A tako. Ampak ... zakaj so pa potem hoteli, naj grem samo jaz v sosednji kupe. Ti si bil ves čas tukaj?"

"Ja. Ne vem, mogoče so mislili, da jih jaz švercam ali da sem tudi jaz zraven, kaj vem. Mogoče so koga zasliševali, saj razumeš, mogoče je kdo to povedal mimogrede, ali pa kaj drugega. Mene so vprašali, ali so moje, pa sem rekel, da ne nosim kavbojk in sploh, če mislijo, da bi jih jaz vozil nazaj v Trst. Po kakšni logiki? Kot reklamacijo, recimo. Sumljivo so me gledali v oči, nisem jih hotel več izzivati. Potem so mi pa dali mir."

"Res čudno. Mogoče se pa takšen zdiš ..."

"Kakšen pa?"

"No, ja, takšen, malo nevsakdanji. Švercerski, ker si tako, tako, kot bi se hotel malo skriti. Mogoče, kaj vem, da se te kavbojke vozijo nekaj časa sem in tja, preden se jih izvleče."

"Haha! Da se malo omedijo, a? No, če mene vprašaš, jaz sem vesel, če sem malo manj viden in da se mi uspe prešvercati čez mejo v Francijo. Če že hočeš vedeti, bolj kot kavbojke se spleča švercati iz Italije zlato in drago kamenje. Samo jaz sem že večkrat doživel na tem vlaku prave tragedije, ko so ljudem zasolili takšno carino, da so samo še jokali. To je grdo in okrutno. In to ljudem, ki od tega živijo."

"To je pa res grdo."

"Ljudje so nakupili polne vreče raznega blaga in bil sem priča, ko so ga vlačili v kupe kar skozi okno. Človeka je recimo prijela panika, kam naj skrrije kasetnik, tudi to sem videl. Begal je sem in tja, in nazadnje ga je v strahu, da bi ga cariniki našli in zašili z mastno carino, odnesel v stranišče in skril za školjko. Lahko si misliš, da so ga ti biriči takoj našli in nesrečnika gladko zašili. Ko so mahali visoko nad glavo z aparatom in spraševali, čigav je, nesrečnik ni upal niti pisniti. Bil pa je bled kot marmor. Videl sem, na lastne oči. Potem so ga odnesli. Kasetarja. Razumljivo, če bi se oglasil, bi mu zaračunali carino, prometni davek in še kazni, ker ga ni prijavil. Če bi bili dobri, ga recimo ne bi s pendrekom, če pa bi imeli slab dan, bi dobil še eno ali dve po hrbtu. Pravijo, da je to zdravilno. Za drugič. Meni je šlo na jok. No, a ti je potem jasno, da te po vseh teh prizorih ne mika nikakršen šverc več. In sploh, če imaš druge cilje. Mene bolj zanima, kaj si ti počela v tem drugem kupeju."

"Nič posebnega. Pogovarjali smo se."

Zdaj se je fant sklonil k Malči in jo radovedno meril s pogledom. Tiho je rekel, da skoraj ni premikal ustnic:

"A pogovarjali? Kaj pa?"

"Nehaj me strašiti! Kaj, kaj pa vem! Vsakdanje stvari. Neumnosti."

"A o politiki?"

"Kako pa to veš?"

"Samo ugibam. Hm, to se dogaja ... lahko se zgodi. O tem sem že slišal."

"O čem?"

"Zdi se, da je pogovor popolnoma nedolžen. Ampak to je samo videz. V resnici te preskušajo ... Dobiti morajo nekakšno potrditev, da potem lahko ukrepajo ... Ti tega sploh ne slutiš ..."

"Kaj pa govoriš?"

"Ničesar te nisem prosil," je rekel, iz drobne zelene škatlice vzel niško moravo brez filtra, prižgal in globoko potegnil. Potem jo je pogledal z motnimi očmi in čez čas vprašal: "No, torej? Ti še ni jasno? Lahko se ti zgodi, da boš presenečena, čeprav ni nujno. Če mene vprašaš, jaz nikomur ne zaupam."

Malka je drevenela in postajala vse bolj votla. Se je treba tudi njega bati?

"A je zato potem bila cela delegacija pri tebi?"

"To nima nikakršne zveze z mano. Hitro so končali svoj posel in moram reči, da se človek lahko samo zabava. Tega niso počeli prvič, to je dejstvo in mene niso nič vprašali. Celó za pasoš me niso vprašali, pa sem jim ga vseeno pokazal. Zdaj si pa misli."

"Mogoče je vse brez zveze, samo nekakšno naključje. Mogoče bom čez čas razumela."

"Lahko. Ampak še prej so pa slutnje. Jaz sem jih videl, veš. Debelo so gledali ti neobriti pastirski obrazi. Nekakšen red so delali in zato je bilo na teh vlakih vedno zelo živahno. Nekoč sem stal na hodniku in kadil ter z enim ušesom poslušal takšen pogovor o politiki. Čisto nedolžen. Nihče izmed nepoklicanih ne ve, da ga, pravzaprav, tako kot rečejo novinarji, testirajo. V Sežani so potem vstopili miličniki v uniformi in poklicali tega kmeta na pogovor. Z vagona je moral, seveda. Na železniško postajo. Bog ve, kje je končal, nazaj ni prišel. Če je imel srečo, se je vrnil med bosenske hribe in molčal do konca svojega veka. Tudi o tem lahko razmišljaš, prav, čeprav ni nujno. Ampak se pa dogaja."

Pod trdimi luskinami kože na dlaneh je začutila sparino svojega znoja, ki se je hitro ohlajal na mrtvaško temperaturo:

"Ampak ..."

Nasmehnil se je in prekrižal noge:

"Zanimivo, kot kakšna zgodba iz stripa. Zašijejo te na sto načinov. Mene imajo očitno za smet, za navlako. Si misliš, tebe ... pa je nekdo ocinkal. Gotovo si kritizirala tale režim pri nas."

"Kritizirala ravno ne."

"Kaj pa?"

"Rekla sem samo, da mi je figo mar, da je ta socializem ... Vse so nam pobrali, to je res. Oče se je potem zapil in vse je šlo po zlu. To je ena sama neumnost, nesreča, to pa je res. Vse je res in lahko gredo pogledat. Če je potem resnica ..."

"Ne sme se povedati, resnica. To je to. In Slovenci to očitno delajo z nedosegljivo eleganco. Boš videla v Sežani. Če pa se motim ... Ko bi se vsaj ..."

"Kaj bom videla?"

"Če bodo prišli pote."

"Če bodo prišli. Ne bodo prišli."

"Jaz ti že zdaj čestitam. Kaj boš pa storila?"

"A zdaj?"

"Zdaj ali pa potem. Kadar koli."

"Skrila se bom. Za vsak slučaj se bom skrila, če bi me res kdo prišel iskat."

"Moraš vedeti, da pridejo z mehanikom. Včasih tudi s psi. S tem računajo, vrh vsega pa še iščejo kakšne kavbojke, kot je bilo to malo prej. Predvsem z mehanikom računaj, če se že misliš skriti v sedež ali bi ti padlo na pamet, da bi zlezla za kakšno oblogo. Vendar bi morala shujšati tako, da bi bila podobna kakšni preslici, saj ti je jasno, kajne?"

"Kaj pa pod strop?"

"Prosim?"

"Pod strop. Tamle."

"Ti se hecaš."

"Tisto loputo na stropu mi boš pomagal odpreti. Tja se skrijem, kjer so bile kavbojke. Če je bilo za kup kavbojk dovolj prostora, ga bo tudi zame. Kaj? Dvakrat pa ne bodo iskali na istem kraju. Vrh vsega ... si ne bodo mislili, da je lahko ženska zlezla pod strop."

"Veš, kaj vse je tam zgoraj."

"Ne boš rekel, da tam lazijo podgane."

"To verjetno ne. Ampak gotovo je prah, tesno. Mislim si ..."

"Kaj pa mi preostane? Da bežim gor in dol po vagonu in da me slej ko prej zgrabijo, na začetku ali na koncu, da jim sama padem v naročje?"

Da čepim kje v stranišču in da me s kakšno metlo zbezajo izza pokrova ali izza vrat? Tja bodo šli gledat, to ti povem, tja najprej. Že iz navade. In lahko me najdejo čisto po naključju, lahko se jim tako rekoč sama ponudim. Da me srečajo kot kakšno slepo potnico in da potem to postane sumljivo. Se raje žrtvujem, da preživim to mejo, potem pa naj pride, kar mora. Jaz moram priti živa v Pariz ... Podlost, da te spustijo na pot, ne da bi ti že doma povedali, kaj te čaka. Tako bi vsaj vedela, da moram bežati čez hribe. Bi pač nekaj tvegala ... Tako, zdaj pa daj mojo potovalko na tla, stopi nanjo in s kovancem odvij tisti vijak, ki zapira loputo. Potem mi boš držal ravbarske štenge, saj veš kako, da se lahko povzpnem. Pomagal mi boš. Da veš, če se tako vzame, nič novega zame. Tako so Rusi bežali na zahod iz Odese. Vse vem. Vse sem prebrala. In nekaterim je uspelo. Tam te še s psi ne najdejo. Tebe bodo ovohali, potem bodo šli ven. Ko sva v Italiji, mi boš odprl in jaz zlezem dol. To je svoboden svet, Italija. Tam jim še na kraj pameti ne pade, da bi te lovili zaradi politike."

Fikret je podstavil potovalko in s kovancem odprl loputo: spretno jo je zadržal s roko, nato pa spustil. Pogledal je Malko:

"Nobenega prahu," se je zasmel, "pometli so ga s kavbojkami. Si misliš? Še sam bi zlezel tja, da ti delam družbo, samo kdo bi potem za nama zaprl?"

"Če kdo vpraša za potovalko, ta je začasno tvoja, razumeš? Dokler ne prideva čez mejo. Nazdraviva z žganjem, ko bo mimo. Nesem ga čez, če te bodo slučajno vprašali."

"Kot musliman ga ne bi smel, a pri tebi bom naredil izjemo. Potem se že pomenim z Alahom za odpustek."

Vlak se je začel ustavljati.

"Kaj pa je zdaj to? Misliš, da že prihajajo?"

"Ne. Postojna. Mene vprašaj za zemljepis Slovenije. Vse kraje sem že spoznal."

"Bolje vse železniške postaje kot vse zapore. Daj zdaj, pomagaj."

"Kaj? Da se zdaj zbašes? Zdaj pa raje ne. Da te vidijo ljudje, ki vstopajo? Pa še kakšen sprevodnik!"

Imela sta srečo. Pri odprti loputi sta čakala, da vstopajočim pojasnita, da so jo pustili odprto cariniki.

A ni bilo potrebno.

Fikret je slonel na oknu in mirno dejal: "Trije so izstopili, to je vse. Mednarodni vlak gre takoj naprej. Vsi grejo v Trst. Na morje. Med morje cunj na Ponterosso."

"Razen naju, kajne? Midva greva še dalj. Čim dalje, tem bolje."

Vlak je potegnil proti Divači.

"Morski zrak, ga čutiš? To sem čakal ..."

"Daj, ne izgubljava zdaj časa. Daj mi zdaj roke, da splezam, da lahko zapreš. Pa z mano se pogovarjaj, če ne, me bo preveč strah. Prav?"

Malka se ga je oklenila okoli vratu in močno odgnala. Z rokami se je ujela za rob. Potem je stopila na Fikretova ramena in se s pogledom ozrla po podstrešju: dobro bi bilo, ko bi bile še kje kakšne kavbojke. Na golih pločevinastih tleh bo trdo. Prej ko v minuti je izginila v temo za loputo.

Fikret je zaprl in sedel.

"Kako si? Imaš dovolj zraka?"

"Slabo te slišim."

"Če bom vpil, bodo še prej tu. Kako je?"

"Malo tesno in temno je, ampak bom že zdržala. Vse je v deskah, dobro. Žice so. Kaj pa ... tukaj je nekaj? Žebelj? Ja, žebelj. Nogavica se mi je ujela, ampak imam v potovalki še en par."

"Zdaj si lahko misliš, da se voziš v tunelu."

"Vseeno, samo da pridem v Pariz."

"Pa kaj te tako vleče v tisti Pariz. Zdaj si boš lahko mislila, da bi bilo pametneje ostati doma na zelenih travnikih. Med ovcami."

"Fanta imam tam in poročila se bova."

"Zato ti ni treba v Pariz. Poročiš se lahko doma."

"On tam živi. Slikar je."

"Kaj pa slika?"

"Različne stvari."

"Jaz bi naslikal ovce. Sredi pariških ulic. Med avtomobili. Bi šlo?"

"Ideja je dobra. Na, zdaj pa, če si tako dober, pojdi na hodnik in poglej, ali je v sosednjem kupeju kaj sumljivega. Če se kaj premikajo ali če so kaj opazili."

Fikret je stopil na hodnik, kjer so mimo okenskih stekel bežali neskočni travniki in pašniki. Spet je prižgal cigareto, ki mu je sproti ugašala. Vlak

je upočasnil in pomislil je, da bi lahko bili že blizu meje. Počasi, da bi bil kar najmanj sumljiv, se je obrnil, a le toliko, da je s pogledom oplazil potnike v sosednjem kupeju. Nič posebnega, mu je povedal pogled, tudi njim je vroče v tem poletnem kipenju. Tudi oni prevažajo bisage s svojimi skrbmi, ki so seveda pomembnejše od prtljage, ki jo imajo na sebi in pri sebi. Če bi bila policija pozornejša in bi jih natančneje pregledala, če bi jih kar izprašala in jim potem dovolila nekakšen izpit, licenco za potovanje v tujino, potem bi jih bilo občutno manj v že tako zapuščenem vlaku, ki bi mu potem morda zadoščal že en sam vagon. Mogoče bi bilo dovolj pol vagona za potnike, drugo polovico pa bi preuredili za prevoz tovorov, da bi v Italijo prepeljali še kakšno kravo, ovco ali kakšen hlod lesa. Takšen vlak bi morda vozil enkrat na mesec, mogoče bi bilo celo dovolj enkrat na leto, saj bi bili ti izpiti dolgotrajni in precej strogi. In še potem bi kandidati čakali recimo nekaj mesecev, da bi jim podelili koncesijo za prevoz njihovega telesa čez mejo. Konec koncev je vsaka socialistična država prej ali pozneje prisiljena, da se temeljito pobriga za svoje državljane. Tile iz sosednjega kupeja na prvi pogled nimajo nobenega razloga, da bi šli v tujino. Teh sploh ne bi vabili na izpite, ampak bi jih zavrnili že ob predložitvi njihovih prošenj za pripustitev k postopku za pridobivanje dovoljenj. Ob misli, kako bi se šele potem znojili, se mu je streslo telo in skoraj bi se zasmel. S hrbotom obrnjen niti ni opazil, kako se plazijo po šivih njegovega suknjiča pregreti jeziki priškrnjenih pogledov, kot bi mu hoteli izvleči iz žepov orientalsko kramo z bazarjev v Istanbulu ... Nenadoma se je nagonsko ozrl vzdolž po hodniku in za hip se mu je zazdelo, da je zavaloval pregret zrak, katerega gibke mišice naj bi se zgnetle v podobo treh postav, ki so se urno usmerile proti njemu. Z roko je podržal rob odprtega okna, napravil korak proti svojemu kupeju in s pogledom še utegnil hitro napraviti črto prek obrazov v sosednjem kupeju – pri tem je jasno razločil temne, svetleče oči gospoda v sivem, ki so ga pozorno merile iznad gornjega roževinastega okvira očal – že so na hodnik planile tri težke, kroglaste postave in se mu hitrih korakov približevale. Obrnil se je v nasprotno smer, po nezavednem in programiranem velevanju nagona, in začutil, kako mu otrdevajo noge. Bilo je prepozno, da bi pobegnil. Z roko je še utegnil zapreti vrata kupeja in že so bili pri njem.

"Kaj pa skrivate?" ga je vprašal mož v uniformi.

"Skrivam? Nikoli nisem ničesar skrival?"

"Zakaj pa si zaprl vrata?"

"Jih bom pa odprl."

"Kje so kavbojke?"

"Carinik in mehanik sta jih odnesla."

"Lažeš. Ti že pokažemo, kdo je carinik in kdo mehanik. Kam si jih skrila," ga je zgrabil za lase mož v uniformi.

"Slina se mu cedi, packu. Posvinjal te bo!" se je odrevenelo zalepil drugi.

"Z nama greš. Boš že povedal, kje si jih zmetal skozi okno!"

Njihovi čevlji še niso obmolknili na hodniku, ko je Malka na glas pomislila: "Fikret!" Ne glasno, ne tiho, brez prave odločenosti, kot bi hotela ogovoriti sebe, a bi se premislila sredi besede. Stegnila je komolec proč od telesa, da je lahko približala dlan svojemu čelu, kamor se ji je prilepil koder las. Zdaj je pravzaprav ujetnica človeka, ki so ga pravkar ujeli ... *In njegovi ječarji, ti še ne vedo, da so ujetniki drugih, nad katerimi visi nevidna jeklena roka gospodarja, ki lahko vsak trenutek zdrobi svet ali pobegne v znamenito in večkrat omenjano Stvarnikovo odsotnost, če bi se znašel v nevarnosti, da se ga polastijo siloviti kremplji mogočnika, ki se ozira nanj s silne višine: tudi ta pozna svojo odgovornost, kajti tudi on ni poslednji.*

Začutila je, kako ji srce razbija v vratu.

Vlak se je počasi vlekel, dokler se ni ustavil.

Potem je spet potegnili.

Ne, to še ni Italija.

Roko si je dala na čelo, za vsak primer, če bi jo tresljaj hotel preveč nasilno pahniti ob streho.

Zaslišala je korake. Se ji je samo zazdelo? Ne, niso bili. To je od koles. Vse se drgne. Ti vagoni, verige. Nekje mora biti stisnjen zrak, ki uhaja. Ali se spet ustavljam?

Ne, to so res koraki. Nekdo je vstopil.

Zadržala je sapo. Za trenutek se je še obotavljala, ampak zdaj bi šla ven, pa če jo takoj vklenejo v lisice in odpeljejo. Tvegati je treba, kaj.

"Fikret!" je bolj zapela kot zaklicala, in zazdelo se ji je, da je, kot bi videla mamó v svojih sanjah, kako jo kliče, naj pride domov. Bilo ji je toplo in bil je večer.

"Gospa? Gospodična? Pa ja niste vi tam gori? Kako pa ste prišli tja?"

"Kdo pa je to? Na pomoč!" Začela je topotati z nogami in udarjati s pestmi.

"Vaš sogovornik iz sosednjega kupeja. Tito, žganci, zrezki, saj veste. Vam lahko pomagam?"